

Dappere dromen

Vea Vecchi introduceert de historie, het gedachtegoed en de bijdrages die het atelier in Reggio Emilia (Noord-Italië) heeft geleverd aan het leerproces. De wereldberoemde voorzieningen voor jonge kinderen in Reggio Emilia kwamen al aan bod in *Kinderen in Europa* nr. 6

De geboorte van het atelier

Hoe veranderen de leerprocessen wanneer scholen poëtische talen en esthetiek beschouwen als essentieel element om kennis te ontwikkelen? Deze hypothese doet je misschien lachen, omdat ze erg veraf staat van de alledaagse werkelijkheid. Maar het is precies deze hypothese die deels werd gerealiseerd door de voorzieningen voor jonge kinderen in Reggio Emilia.

Aan het eind van de 60-er jaren dacht Loris Malaguzzi na over het oprichten van een atelier of 'kunststudio' die zou geleid worden door een leerkracht die een gediplomeerd kunstenaar was. Toch was Malaguzzi niet helemaal tevreden over de veranderingen die hij zo teweeg kon brengen in een vrij statisch onderwijssysteem. Ook het belang en de vernieuwing van zijn project volstonden niet. Daarom koos Malaguzzi voor het dromen over een ander soort school, waar kinderen en leerkrachten in staat zouden zijn om zichzelf te uiten door talen en technieken, die doorgaans enkel door specialisten worden gebruikt. De introductie van het atelier was een revolutionaire en dappere keuze die veel kritiek kreeg vanwege de hoge prijs. Heel wat deskundigen en beleidsmakers vonden dat het de echte problemen in het onderwijs uit de weg ging.

Maar Malaguzzi bleef dapper verder dromen. Hij geloofde in poëtische

talen – zoals visuele kunsten, dans, muziek, poëzie, literatuur, architectuur en ontwerp. Hij voelde aan dat deze talen hun tijd ver vooruit waren, en de diepste essentie der dingen bevatten. Poëtische talen kunnen de rede, de verbeelding en de emotie met elkaar verweven en een completere, rijkere leerproces teweeg brengen. Er zit een poëtisch element in elke taal: scheikunde, fysica, technisch ontwerp...

Naar mijn mening is een van de essentiële gegevens binnen de pedagogie van Reggio Emilia het bewustzijn van het fundamentele belang van poëzie en esthetiek, hoe ze alle talen doorkruisen en hoe ze ideeën met

elkaar verbinden. Een van de voornaamste taken van het atelier is het concreet vormgeven van die ideeën. Ik geloof dat poëtische talen – samen met esthetiek – de basis zijn van elke onderwijsvorm. Tegelijkertijd vormen ze een bescherming tegen de sociale en culturele aftakeling, die tot geweld en misbruik leidt.

De bijdrage van het atelier

Het atelier is nooit een gespecialiseerde of geïsoleerde plek in een dagelijkse leeromgeving geweest. De leerkracht/kunstenaar (atelierista) wordt evenmin beschouwd als 'enkel' een kunstspecialist. We hebben altijd gemerkt dat hoe meer een taal gecultiveerd wordt en rijpt, hoe meer relaties er mogelijk zijn met andere talen.

Het atelier heeft tastbare bijdragen geleverd aan het onderwijs in Reggio

Vea Vecchi is een atelierista, verantwoordelijk voor de tentoonstellingen, uitgaven en ateliers van Reggio Children.
info@reggiochildren.it

Emilia, bijvoorbeeld door de bijzondere aandacht voor de schoolomgeving – de architecturale kwaliteit in en rond het gebouw.

Ik zou nog verder kunnen gaan. Maar wat je moet beseffen is dat, wanneer we het bovenstaande lijstje op een poëtische manier toepassen, deze

Een blauwe druppel die over papier loopt in verschillende en totaal onverwachte patronen: de bijdrage van het atelier zit misschien gewoon in dit kleine gegeven. We leren de poëzie van de kleuren begrijpen, we worden samen met de kinderen ontroerd en denken niet langer dat het allemaal geen betekenis heeft.

Wat gebeurt er doorgaans op school? Kleuren worden geordend in basiscategorieën. Er gaat geen aandacht naar de verschillende tinten, de vele vormen van geel, blauw of andere kleuren. Ze zijn nochtans enorm divers in helderheid, dimensies, samenstelling, vastheid en voelbaarheid. Kinderen krijgen enkel vereenvoudigde informatie, zonder interesse of verwondering. Ze worden geconfronteerd met basiscategorieën waarin unieke vitaliteit van kleuren gevangen is gezet.

We worden allemaal geboren met een gevoeligheid voor kleuren. Maar we kunnen die gevoeligheid makkelijk verliezen door een oppervlakkige en jachtige cultuur die verbazing, interesses en emoties inperkt en onderwijs levert zonder enige vorm van esthetiek: de esthetiek van attitudes, perceptuele intelligentie en tijd die samen uitgroeien tot rede en emoties.

Intensiteit en empathie

Wat ik bijzonder nadelig vind voor de opvoeding van kinderen is dat we de indruk wekken dat ze dingen op een oppervlakkige manier doen, zonder enige relatie met het onderwerp in kwestie. Die leidt tot werkjes van weinig betekenis, en tot een erg mechanische manier van lesgeven, zonder emotie, genot of intensiteit. Volgens mij is de intensiteit van die relatie de belangrijkste kwaliteit die de kunstwereld biedt. Het is een tegengif tegen onverschilligheid, dat haaks staat op elke vorm van leren.

Kinderen benaderen de dingen altijd met een sterke empathie. Als we empathie beschouwen als belangrijk

Tijdens mijn werk met kinderen en leerkrachten heb ik altijd meer aandacht gehad voor het proces van het maken van een kunstwerk dan voor het uiteindelijke product. Een lijstje kan misschien helpen om mijn aanpak te verduidelijken. Ik ben van mening dat een voorwerp nooit vanuit één standpunt mag worden geanalyseerd; dat kleur vooral belangrijk is vanwege de schaduwen; dat de intensiteit en kleur van het licht de context van een observatie radicaal kan veranderen; dat de techniek een taal op zich wordt waarvan het lichaam en de bewegingen een onderdeel vormen; dat de indrukken onmiddellijk door de hersenen worden verwerkt en dat die constant actief moeten zijn; dat grafische ontwerpen een complexere en completere taal spreken dan we doorgaans vermoeden.

voorstellen een culturele en pedagogische basis kunnen vormen, niet alleen voor talen. Ze kunnen ook bijdragen aan kwaliteitsverbetering van alle andere talen tijdens de kinderjaren. Zo blijven ze de verbazing en de opwinding van het leerproces ook garanderen.

Laten we een voorbeeld geven, over kleur. Een kleur is geen kleur als er geen expressieve identiteit aan vastzit: 'Oranje is een kleur die lacht', zegt een kind van drie terwijl het schildert. Als een leerkracht ontroerd wordt door te kijken naar het schilderij Blu Klein van Yves Klein, zal ze dezelfde ontroering bij een driejarig kind herkennen wanneer dat op een schildersezal de eerste penseeltrekken maakt. De blauwe verf druipt van het papier af, en het kind roept vol ontroering: 'Kijk, kijk naar dit blauw! Het vindt zichzelf uit!'.

element voor leren, dan zou het onderwijs een vorm van kennis moeten stimuleren die de wereld niet in strikte hokjes wil indelen. Het onderwijs moet juist zoeken naar verbanden, bondgenootschappen en solidariteit tussen de verschillende categorieën en talen of tussen de verschillende leergebieden. Deze aanpak kunnen we makkelijk omzetten tot een zorgende en bezorgde houding over alles, ook over het milieu waarin we leven.

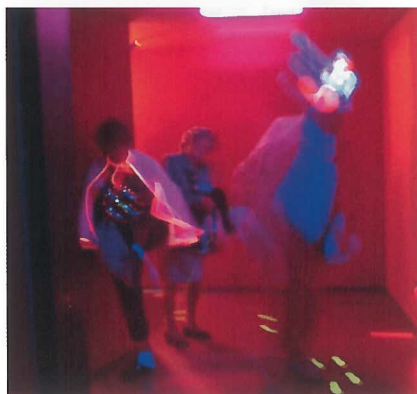
Werken met licht

Een van de motieven om licht als werkhema te kiezen in het atelier van het gloednieuwe Loris Malaguzzi Internationaal Centrum in Reggio Emilia, is de algemene aantrekkingskracht ervan. Binnen het lichtproject mochten vier- en vijfjarigen een experiment uitvoeren op school rond lichtreflecties. Dit gebeurde met spiegels van een verschillende grootte en vorm en een paar batterijen. Door de spiegels op verschillende manieren te kantelen, ontstond er een fascinerend lichtspel.

Caterina: 'We maken een paar heel interessante reflecties'.

Alice: 'Zoals spinnenwebben.'

Arianna: 'Zoals bloemen van licht.'

Terwijl de kinderen tekeningen met licht maken, discussiëren ze en worden ze zich bewust van het verband tussen de grootte van de spiegels, de afstand tot de lichtbron, de hoek van de spiegel en de reflectie.

Rossella: 'Ik denk dat er iets gebeurt als ik de spiegel hier zet.'

Arianna: 'De stralen worden onderbroken.'

Rossella: 'We zijn iets aan het testen... misschien ontdekken we wat verschillen... of andere composities.'

Michele: 'We hebben echt rust en stilte nodig want het is moeilijk werk. Het is het werk van experts...'

De dingen worden uiteindelijk nog ingewikkelder als ze besluiten om hun vrienden lichtpuzzels te geven,

bijvoorbeeld: probeer met het licht een grote X te maken. Voor ze de puzzel aan hun vrienden doorgeven, moeten ze eerst de correcte positie van de spiegels en lichtbronnen zien te vinden. Er wordt heel wat uitgeprobeerd, maar de oplossing blijft achterwege: Samuel: 'Er moet een fout in het ontwerp zitten... laat me eens kijken... Kijk, de spiegels hebben de verkeerde vorm. Laten we het eens met maar twee spiegels proberen.'

Toch weten de kinderen dat ze moeten volharden en uiteindelijk vinden ze een aanvaardbare oplossing. Als we hetzelfde vraagstuk aan groep ouders of leerkrachten hadden gegeven, hadden ze even hard naar de oplossing moeten zoeken.

De digitale omgeving

Het atelier heeft deze originele benaderingen in nog een andere sector gebruikt: de digitale omgeving. Ook daar lag de nadruk op het experiment. De kinderen kregen de mogelijkheid om de digitale omgeving op hun eigen creatieve manier te benaderen. In het begin werd er vooral gewerkt met informaticaprogramma's voor volwassenen. De scanner kreeg een aanpassing zodat ook driedimensionale objecten gescand konden worden. Daar voegde het atelier nog optische pennen, digitale camera's, kleine videocamera's en videoprojectors aan toe. Die konden grote landschappen op de muren projecteren. Al deze instrumenten uit de digitale wereld samen met de meer traditionele technieken, stimuleren het groepswerk waarin spelen, ontdekken, virtuele realiteit en realiteit nauw met elkaar zijn verbonden. Maar het belangrijkste is dat kinderen deze instrumenten in handen krijgen, ermee kunnen experimenteren en op verkenning gaan.

Een droom komt op deze manier tot leven. En het is nogmaals het atelier dat ongewone manieren bedenkt om

oplevert, alleen al door te luisteren naar kinderen. Het is een onderdeel van een project bij kinderen van vijf, die een massa mensen analyseren.

Een interessante suggestie die je aan kinderen kunt doen, is eenzelfde onderwerp vanuit verschillende standpunten te presenteren. In dit geval ging het om twee standpunten: de massa mensen gezien vanuit kindhoogte, en daarna vanaf de top van een gebouw. De leerkracht begreep niet direct wat Filippo met zijn foto bedoelde. Ze vroeg om uitleg over de lege ruimte tussen de mensen. 'Ik zei dat je van bovenaf enkel de hoofden van mensen, de buiken van zwangere mama's en de voeten kunt zien. Maar ik wist niet hoe ik die moest tekenen. Ik heb lege ruimtes gelaten voor de delen die je niet kunt zien, want zelfs als je ze niet kunt zien, dan nog nemen ze plaats in.' Daarna konden we vaststellen dat de aanpak van Filippo ook door andere kinderen werd gebruikt, wanneer ze gelijkaardig situaties vanuit hetzelfde perspectief moesten weergeven.

Het atelier als een vorm van 'Art Brut'

Dit is Loris Malaguzzi's definitie van het atelier. Hij verwijst naar de spontane, inventieve kunst die in Frankrijk in de jaren '40 als Art Brut werd benoemd. Voor mij bevat het atelier de hoop op leren en kennis te ontwikkelen, waarbij de inspanning, het genot, de oneerbiedigheid en vrolijkheid hand in hand gaan. Het is de taak van het atelier om zo'n plek aan te bieden. Het is de taak van het onderwijs om, hoe moeilijk het ook lijkt, deze cultuur te verwelkomen en te koesteren.

De foto's zijn afkomstig van de catalogues *Bambini, arte, artisti*. Reggio Emilia, 2004. Ze maken deel uit van een project waarin natuurlijke materialen gekleurd werden en dat begeleid werd door Laura Rubizzi en de atelierista Isabella Menino.

kinderen te betrekken in nieuwe avonturen rond denken en expressie. Toch blijven potloden, pennen, werken met klei, draad, papier en kaartjes, scharen en lijm, gipsen en pottenbakken nog bestaan. Het zijn fantastische instrumenten om problemen op te lossen, zich te concentreren en te volharden.

Documentatieprocessen

Het atelier is ook erg belangrijk voor het documenteren van het proces waarbij met verschillende talen producten worden gemaakt. Een wijdverspreid gebruik van die documentatie levert een betere reflectie en evaluatie op. Hier is een klein voorbeeld van de verborgen schatten die het onderzoek in de opvangvoorziening dagelijks

